

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

IV Міжнародні соціологічні читання пам'яті Н.В.Паніної

10 грудня 2010 року відбулися соціологічні читання пам'яті Наталії Вікторівни Паніної “Соціологічна культура: числа та смисли” і підбиття підсумків присвяченого їй імені конкурсу “Кращий молодий соціолог року”.

Уже традиційно в цей день соціологічна спільнота зібралася в стінах Інституту соціології НАН України (у день народження Наталії Вікторівни). Тема читань стосувалася однієї з найбільш важливих проблем сучасної соціології — соціологічної культури як найважливішої передумови адекватного розуміння можливостей та обмежень кількісного і якісного підходів у вивченні соціальної реальності, у розумінні й поясненні сучасних соціальних феноменів. Навколо цієї проблеми будувався науковий дискурс молодих і досвідчених соціологів.

Звертаючись до присутніх із вступним словом, директор Інституту соціології НАНУ Валерій Ворона наголосив важливість теми конференції і водночас її складність. Соціологічна культура — це вічна і невичерпна проблематика, особливо за умов аномійного суспільства, в якому іноді непросто досягти згоди в розумінні загальної і соціальної культури, а про культуру соціологічну годі й казати. І тут саме Наталія Вікторівна була уособленням етичної складової соціологічної культури, що й зафіксовано на медалі, де викарбовано її профіль, лишень у трьох словах: “Честь, гідність, професіоналізм”. Для всіх професійних соціологів залишається непорушним уявлення про соціологію як науку, що продукує соціальне знання. Не можна вести наукові дискусії без з'ясування змісту категорій науки, їхні інтерпретації і розуміння смислів, які ми вкладаємо в ті чи інші поняття і без яких неможливі серйозні соціологічні дослідження. Числа і смисли, якими оперує соціолог, мають бути зрозумілими і ясними — такими є дослідницькі традиції, закладені у працях Наталії Паніної. І такої ясності й чіткості у своїй професійній діяльності побажав Валерій Ворона молодим соціологам.

Грудневі читання, що вже стали традиційними, — це не просто обмін науковими поглядами, ідеями, знаннями, а й неоціненний міжгенераційний діалог соціологів. Про це говорив президент Соціологічної асоціації України Вілен Бакіров, який побажав молодим соціологам цікавих дискусій та інтелектуального збагачення.

Продовжуючи привітальну частину, президент Українського філософського фонду Сергій Пролеєв у своєму виступі акцентував увагу аудиторії на міждисциплінарному партнерстві. І тут найближчими партнерами соціології в науковому пізнанні виступають математика і філософія. Саме на перетині цих двох наук виникає проблема співвідношення значення й сутності чисел і смислів.

Першим із доповіддю виступив Пал Тамаш, директор Інституту соціології Академії наук Угорщини. Тема його доповіді “Після планового і перехідного

суспільств: новий погляд на соціологію як спосіб для соціальних експериментів” стосувалася розвитку соціологічного знання за трансформаційної доби. У рамках цього періоду він виокремив такі етапи: 1985–1995 роки, коли приділяли велику увагу “словам”, поняттям і смислам, позаяк треба було знайти такі категорії, які б могли пояснити зміни, що відбуваються в суспільстві, тобто це був так званий ринок смислів; 1995–2005 роки були епохою чисел, коли особливу увагу приділяли даним. Наступні роки стали своєрідним синтезом кількісних і смислових значень у зв’язку зі зростанням інтересу до системних інтерпретацій. Уже недостатньо було розглядати суспільства, що трансформуються, суто в ракурсі пострадянських змін, знадобилися інші категорії, здатні пояснити спостережуваний соціальний феномен.

Із трьома доповідями зі спільної теми “Як прямувати до об’єднання чисел і смислів у відображенні соціальної реальності (із досвіду пошуку шляхів)” виступили директор Київського міжнародного інституту соціології Володимир Паніотто, професор Національного університету “Києво-Могилянська академія” Валерій Хмелько і науковий співробітник НаУКМА Роман Ленчовський. У своєму дослідженні автори неабияку увагу приділили проблемам смислу й тій внутрішній складовій, на якій будується кожне суспільство, — структурі цінностей. Ішлося про спробу суміщення чисел і смислів на основі об’єднання людей різних спеціалізацій — одних більш близьких до чисел, інших — до смислів.

Із доповіддю “Соціологічна культура: від осмислення чисел до обчислення смислів” виступив декан факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка Андрій Горбачик. У своєму виступі він акцентував увагу на значному поширенні в сучасній соціології кількісних моделей, збільшенні обсягу статистичної інформації, що потребує різного роду підрахунків і створення моделей, що їх застосовують при дослідженні замість самих об’єктів. Присвоєння числам певних смислів — це, з одного боку, вимірювання, перехід від фрагмента до моделі, а з іншого — інтерпретація, повернення від кількісної моделі по завершенні аналізу до змісту, смислів, інтерпретації даних. Тут математика не є самоціллю, вона лише формує мову, пропонуючи її іншим наукам у розв’язанні їхніх завдань, а те, як це може бути реалізовано, залежить від професійної культури дослідника.

Лауреат конкурсу “Кращий молодий соціолог–2008” Сергій Дембіцький у своїй доповіді “Методологічна культура соціології: числа, числа і числа” розглянув основні методологічні стратегії соціологічних досліджень (кількісну, якісну і змішану) у їхньому зв’язку із сучасними проблемами вимірювань, пояснень та інтерпретацій у соціології.

У доповіді молодшого наукового співробітника Інституту соціології НАНУ Тетяни Загороднюк були розглянуті критерії соціологічної культури Наталії Паніної — наукові, технологічні та професійно-етичні. Наукова культура визначається послідовним обґрунтуванням і верифікацією соціологічних концептів, чим і керувалася сама Наталія Вікторівна, коли обґрунтовувала й перевіряла нормативно-особистісну концепцію трансформації пострадянського суспільства. Технологічна культура вимагає дотримання правил організації соціологічного дослідження з урахуванням можливостей і обмежень застосування їх у конкретних соціальних умовах. Фундаментом соціологічної культури є професійно-етичні критерії, на підставі яких формується культура соціологічних вимірювань й інтерпретацій.

На другій сесії Читань проблеми соціологічної культури обговорили учасники конкурсу молодих соціологів. У їхніх виступах і подальшій дискусії тема співвіднесення чисел і смислів у формуванні сучасної соціологічної культури була розглянута в різних ракурсах, на основі різних підходів до соціологічних вимірювань й інтерпретацій. Ведучими сесії були завідувач відділу Інституту соціології НАНУ Наталія Костенко і завідувач кафедри Київського національного університету імені Тараса Шевченка Ольга Куценко.

Наостанок було підбито підсумки конкурсу “Кращий молодий соціолог–2010”. Найвищими нагородами конкурсу є одна золота і дві срібні медалі (велика і мала) з преміями імені Н.В.Паніної. У 2010 році золотою медаллю був нагороджений Олександр Резнік (Інститут соціології НАНУ), велику срібну медаль здобула Світлана Хутка (Національний університет “Кієво-Могилянська академія”), малу срібну медаль виборола Олександра Ненько (Київський національний університет імені Тараса Шевченка). Спеціальну премію імені І.М.Попової за роботу, що має найбільшу соціально-практичну значимість, отримав Олексій Шестаковський (Київський національний університет імені Тараса Шевченка).

Оксана Жуленьова,
*соціолог відділу теорії, історії та методології соціології ІС НАНУ,
секретар конкурсної комісії*